

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 13. aprila 1984
Leto XXXVI. - Štev. 6
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

Pomen srečanja slovenskih komunistov

Miloš Budin

Na povabilo deželnega vodstva naše stranke je bila konec marca na obisku v Trstu in Gorici delegacija komunistov iz SR Slovenije, ki jo je vodil tov. Marinc, predsednik CK ZKS. Šlo je za srečanje med dvema partijama, ki sta v zadnjih letih tako utrdili in popestrili medsebojne odnose, da le-te lahko brez vsakršnega pridržka označimo za odlične. Upoštevajoč dejstvo, da gre za partiji dveh držav, ki sta si sosedni in si v obojestranskem interesu prizadevata za izboljšanje medsebojnih odnosov in sodelovanja na vseh možnih področjih, moremo podčrtati, da tem prizadevanjem nedvomno veliko pripomorejo tudi stiki med KPI in ZKJ prav zato, ker se odlikujejo po tako bogati vsebinski in idejni bližini. Tudi v tem prispevku KPI je dokaz, kako važno vlogo odigrava ta stranka zaradi svoje številčne in idejno-politične moči tako znotraj italijanske države kot na mednarodni ravni, pa čeprav ni vladna stranka. V primeru odnosov med KPI in ZKJ ne gre torej le za izmenjavo izkušenj med dvema komunističnima strankama, marveč tudi za konkreten doprinos pri utrjevanju sodelovanja dveh sosednjih držav z različnima družbeno-političnima sistemoma.

V temu duhu in s takimi cilji je bilo prirejeno tudi tokratno srečanje med deželnim komitejem KPI za F-Jk in ZKS. Pogovorom med vodstvi dveh strank so zato sledili še srečanje tov. Marince z visokimi predstavniki goriškega upravnega, gospodarskega in političnega življenja na temo italijansko-jugoslovanskega sodelovanja, srečanje z rektorjem tržaške univerze ter obisk Centra za nuklearno fiziko na Miramaru ob prisotnosti Nobelovca Abdul El Salama.

Novost pa je tokrat predstavljalo srečanje delegacije ZKS s Slovensko deželno komisijo KPI; nekateri člani le-te so prisostvovali tudi ostalim pogovorom, v katerih je bilo govora seveda tudi o problematiki slovenske manjšine v Italiji in o zadevni vlogi KPI, a smo prav ta vprašanja še posebej poglobili in razčlenili na omenjenem srečanju s celotno Slovensko komisijo, kot smo se bili dogovorili v našem partijskem deželnem vodstvu. Čemu to srečanje posebej?

Kako natančna in pozorna je skrb, ki jo naša partija posveča vprašanjem naše narodnosti v Italiji, je vsem znano,

saj je to velik sestavni del zgodovine in današnjosti KPI v F-Jk ter obenem, seveda, zgodovine in sedanjosti slovenske manjšine v tej deželi. Najbolj od blizu sledi v KPI tem problemom za to zadolžena Slovenska komisija, saj preko svojih članov (med katerimi so izvoljeni svetovalci, javni upravitelji, kulturni delavci in drugi slovenski partijski vodilni aktivisti) neposredno spremlja vsa dogajanja, ki so pri nas povezana s Slovenci ter prisotnost in dejavnost KPI v tem okviru. Razprava v komisiji je zato odraz tega, kar danes kot slovenski komunisti prispevamo v javnem življenju tako znotraj manjšine kot nasploh znotraj celotne družbe v deželi. Stališča komisije do obravnavanih vprašanj in razprava v njej pa so seveda material celotne partije. Tako so vsi naši partijski organi seznanjeni z glavnimi vprašanji naše narodnostne skupnosti in zato lahko sledijo prizadevanjem manjšine za uveljavitev statusa popolnega dostojanstva znotraj italijanske družbe, ki za entrat še ne zagotavlja takih razmer in miselnosti, da bi se v njej lahko počutili trdni in gotovi kot Slovenci. Boj za uveljavitev naše skupnosti in za pravno priznanje naših pravic poteka zaradi tega vzporedno z bojem za večjo demokratizacijo italijanske družbe ter je obenem v naših krajih eden njegovih smiselnih sestavov.

Medtem pa mora manjšina živeti in živi naprej, goji svoje družbene kulturne

in gospodarske dejavnosti v okviru italijanske družbeno-gospodarske stvarnosti, in to kot del večje narodne celote, čigar zgodovinski teritorij sega v štiri različne države. V teh štirih državah pa so razmere drugačne in bi to utegnilo, kolikor se to že ne pozna, s časom tako vplivati na stvari, da bi štirje različno veliki deli slovenskega naroda zadobili tudi prevelike drugačnosti v narodnih razpoznavnih značilnostih, začeni z jezikom in ne samo v tem. Tega si pa nihče med nami jasno ne želi in vsi si vseskozi prizadevamo v obratni smeri. Pa vendar tako v Sloveniji kot v zamejstvu večkrat ugotavljamo, da morda ne naredimo v tem oziru vsega ali, bolje, da smo morda tako na eni kot na drugi strani včasih površni in prevečkrat obremenjeni z nekimi matičnimi oziroma manjšinskimi predsodki, ki nam preprečujejo, da bi bili uspešnejši v graditvi t.i. enotnega kulturnega prostora (kateremu včasih tudi omejujemo potreben vsebinski obseg). Za zamejske Slovence — to je za drugim vplivom bolj izpostavljeni del naroda — pa je narodnostni stik z matično domovino, v kateri živi narod kot suveren subjekt, prevelike važnosti, da ne bi posvečali temu vprašanju potrebne pozornosti tudi kot komunisti.

Zato je in mora ostati skrb vseh naših političnih in družbenih organizacij tostran in onstran meje, da te stike še krepimo, čistimo in kvalificiramo z občutkom narodne enakovrednosti, da

jih še bolj »ponaravimo«. Slovenski komunisti v Italiji se zavedamo odgovornosti, ki nam jo nalaga dejstvo, da smo večinska politična komponenta v manjšini in skušamo to nalogo izvrševati na najboljši način — tudi pri utrjevanju naravnih vezi z matičnim delom naroda. Zato smo se člani Slovenske komisije KPI, sporazumno z našim deželnim komitejem, srečali s tov. Marincem in ostalimi tovariši delegacije ZKS ter se z njimi pogovorili tako o trenutnem položaju našega boja za globalno zaščito kot o zgoraj omenjenem vprašanju stikov med manjšinskim in matičnim delom naše narodne skupnosti. Skupen sklep pa je bil, naj se ta srečanja nadaljujejo z namenom, da

konkretiziramo in poglobimo medsebojno spoznavanje in vzajemno bogatitev dveh različnih kulturno-političnih izkušenj, ki obravnavata tudi zelo sorodne probleme. Gre torej za poglobljanje sodelovanja med komunisti dveh različnih partij, ki so pa komunisti istega jezika oziroma pripadniki istega naroda. Že odlični odnosi med KPI in ZKJ bodo s tem sodelovanjem še bolj razčlenjeni in ovrednoteni ter prilagojeni pri nas sedanjim razmeram, ki jih označujejo mnoge pridobitve, ampak tudi vedno prisotni problemi. Enim in drugim je treba slediti, res ne s prenapenjanjem ali prenagljenjem, a tudi ne z zamujanjem.

Komunisti, ki ne zastopamo nekih

prav posebnih interesov, ki bi bili ločeni od interesov širše družbe ali, v našem primeru, od celotne naše narodne skupnosti, želimo prispevati tudi v smeri večje povezanosti manjšine z matico. Ta potreba je v naših krogih občutena tako za širše kulturne kot za ožje politične tematike. Zato je sodelovanje naše Slovenske komisije z organi ZKS in drugimi v SRS eden številnih tirov, ki utrjujejo prijateljstvo komunističnih partij dveh držav-prijateljstvo, ki je v interesu Italije in Jugoslavije-istočasno pa je to sodelovanje tudi eden številnih tirov, ki omogočajo narodno povezanost Slovencev tostran in onstran meje.

Preštevovanje ali ugotavljanje manjšine?

Problem preštevovanja ali kakršnegakoli ugotavljanja naše manjšine naj bi bil, za nacionalistične kroge v Trstu (in ne samo v Trstu) zadnji konjiček v njihovi protislovenski kampanji in nekakšen »po-goj« za razpravo o globalni zaščiti.

Resnici na ljubo pa moramo priznati, da je ta zahteva nekakšna »konstanta«, ki se pojavlja vsakokrat, ko skušajo nasportne sile zavirati postopek naše zaščite. To je argument, ki smo ga slišali iz ust naših nasprotnikov v Rimu, v krščanski demokraciji in sredinskih strankah, sedaj pa je tudi konjiček »Liste za Trst« in njenega izsiljevanja levosredinskih strank na pogajanjih za sestavo novih odborov na občini in pokrajini.

Nikakor ne smemo zanižati pred dejstvom, da so nacionalistične sile še vedno aktivnejše in bojevitejše od naše manjšine in njenih skupnih forumov. Najbrž zato, ker so v teh forumih, kot pravilno piše »Novi list« določene zaviralne sile: »Nasprotniki prav gotovo komaj čakajo, da bi se vrnili časi, ko med posameznimi silami v okviru manjšine sploh ni bil možen dialog, kaj šele kaka akcijska ali drugačna enotnost«, piše glasilo slovenskih krščanskih socialistov in nadaljuje: »Vsi lahko ugotovimo, kako so v zadnjem času na delu ljudje in krogi, ki skušajo izkoristiti trenutna razpoloženja ali čustvovanja kakih posameznikov, da bi se med manjšino vnesel razdor, kar zadeva raven in celo bistvo zakonske zaščite...«.

Žal moramo »Novemu listu« pritrlditi s pripombo, da takih ljudi gotovo ni med komunisti. Problemi akcijske enotnosti in možnih pobud, da se javno pokaže strnjnost naše skupnosti v Italiji pa so na dnevnem redu enotne slovenske delegacije prav v teh dneh. Težko je predvideti, ali bodo premoščeni določeni presodki, ki še vedno hromijo našo skupno dejavnost. To pa nikakor ne pomeni da se manjšina odpoveduje vlozi osebkov v tem boju in da bo nasedala zaviralnim silam.

Vrnimo se k problemu ugotavljanja ali preštevovanja Slovencev. Vedno smo zavračali to zahtevo, ker menimo, da ni mogoče prešteti nezaščiten manjšine, ki je bila dolga desetletja

podvržena raznolikim pritiskom. Vprašati pa se moramo tudi »zakaj preštevovanje« manjšincev. Mar zato, da bi oblasti po štetju ugotovile, da nas je vedno premalo za tako ali drugačno zaščito? Povsem upravičen je namreč sum, da se skuša preko preštevovanja omejevati obseg naših pravic, bodisi z odstopno prisotnostjo, bodisi pri določanju ozemlja veljavnosti zaščitnega zakona.

Ni tajnost, da se nacionalistični krogi radi sklicujejo na znanih 25 odstotkov, ki jih je predvideval londonski memorandum za javne napise v obeh jezikih. Zanimivo je, da nacionalisti vihtijo teh 25 odstotkov tudi tedaj, ko gre za individualne pravice do rabe slovenskega jezika v odnosu do oblasti, ki pa nikakor niso bile vezane na odstopno prisotnost, tudi v londonskem memorandumu ne. Prav izkušnja londonskega memoranduma pa najbolje pove, kam pes taco moli. Konec koncev vemo, da posebne-ga statuta tega mednarodnega sporazuma Italija ni spoštovala v nobeni izmed jamstvenih točk, sedaj pa se nacionalisti sklicujejo samo na tisti člen, ki tudi ni bil uresničen, vsekakor pa mu dajejo negativno vrednost.

Preštevovanje torej zaradi zanikanja in omejevanja pravic, ne pa zato, da bi mu dajali kako pozitivno vrednost. Vsaka primerjava z Južno Tirolsko, kjer je od popisa prebivalstva odvisen tudi ključ za porazdelitev javnih služb, javnih funkcij, stanovanj in drugih storitev, je tu odveč in ni na mestu.

In vendar se množijo zahteve, naj bi nas prešteli. Občutek imamo, da bi iz nas radi nacionalisti naredili nemške Žide tridesetih let, ki so morali nositi na rokavu ali gumbnici rumeno zvezdo, da je lahko vsak vedel, koga naj pljuva ali tepe ali ubija. Ne bo tako hudo, toda zahteva o preštevovanju pomeni danes zanikati našo zgodovinsko prisotnost na tem ozemlju in poskus izsiljevanja, ki je namenjen predvsem šibkejšim članom naše skupnosti, saj bi jih morda narodnostno izjavljanje lahko stalo službo, kariero ali družbeni položaj.

Drugače bomo preštevovanje

manjšine obravnavali, recimo, dvajset let po globalni zaščiti. Morda bomo tedaj sami zahtevali štetje manjšine, da se ugotovi, ali je globalna zaščita dovolj učinkovita pri zaustavljanju postopka asimilacije.

Prešteti manjšino sedaj pa izpostavlja tudi italijansko državo resnemu tveganju. Kaj pa, če bi nas našteli manj, kot nas je bilo, recimo, pred prvo svetovno vojno? Vsakdo bi lahko ugotovil, da se število prebivalstva v Trstu, Gorici in Benečiji v tem stoletju bistveno ni spremenilo. Ni bilo demografske rasti, kot drugod. Če bi nas našteli polovico manj bi torej italijanska država morala pojasniti, kaj se je zgodilo z manjkajočimi Slovenci. Ugotovili bi, da smo bili pod Italijo priča kulturnemu genocidu (ali, kakor pravijo mednarodni znanstveniki, »enocidu«). Mar to želi uradna Italija, da jo postavimo na zatožno klop pred mednarodno javnostjo, ker je kršila celo obveze iz pariške mirovne pogodbe?

In vendar vztraja Lista (s tiho ali odkrito podporo KD) pri tezi preštevovanja. Zanj je to vprašanje prav toliko važno, v odnosu do drugih političnih strank nastajajoče koalicije, kakor vprašanje župana, ki ga zahteva zase. Mislimo lahko, da želi Lista poudariti od vsega začetka vlogo, ki naj bi jo imele nove koalicije: nad njimi naj ostane in se utrdi znana nacionalistična hipoteza. Svoje zgodovinsko poslanstvo pa Cecovini in njegovi pristaši vidijo prav v preprečevanju in omejevanju pravic naše manjšine!

Zato moramo odkrito povedati, da smo komunisti sploh proti temu, da se na pogajanjih neke občinske ali pokrajinske koalicije razpravlja o obsegu manjšinskih pravic, ki so v pristojnosti parlamenta, tičejo pa se ustavnih in mednarodnih obveznosti, ki ostanejo, pa naj se Lista in njeni prijatelji trikrat postavijo na glavo. Formulaciji v nekem občinskem programu Slovenci ne smemo priznati, ker sploh niso mero-

st.s.

(Nadaljevanje na 6. strani)

Padli so za svobodo, mir in pravico

Govor tov. S. Spetiča na spominski svečanosti ob 40-letnici ustrelitve 71 talcev na Opčinah

Prejšnjo nedeljo je bila na Opčinah spominska svečanost ob 40-letnici ustrelitve 71 talcev na gmajni pri Pikelcu. Zbrala se je velika množica ljudi, ki so spomin na padle talce najprej počastili z enominutnim molkom, ki so ga (tokrat prvič) spremljali zvoki troben-te častnega vojaškega voda italijanskih oboroženih sil. Predsednik pokrajinske zveze partizanov Calabria pa je prisotnim izklical imena vseh padlih talcev, tudi zadnjega, doslej neznanega, katerega istovetnost so odkrili pred kratkim. Doma je bil z Opatjega sela na Krasu.

Predstavniki antifašističnih organizacij so položili vence pred spomenik, ki sta ga stražila tabornika v kroju. Zraven teh predstavnikov mlade generacije pa so bili bivši partizani s titovkami, garibaldinskimi kapami in modrimi robci združenja prostovoljcev za svobodo.

Prisotne je najprej nagovoril v imenu openskih organizacij Drago Gorup, medtem ko je igrala borbeno pesem proseška godba na pihala. Manifestacija je sklenil openski mešani pevski zbor Tabor, ki je zapel Tomažičevo pismo materi. Tako je tudi idealno povezal žrtev Pina Tomažiča in njegovih soobsojencev z drugega tržaškega procesa z usodo talcev. Prvi so omahnili na začetku upora, drugi pa tedaj, ko se je upor že razplamtel in so ljudje že slutili skorajšnjo zmago.

Openci so te dni spet opozorili na nerešeno vprašanje streljšča na Opčinah, ki še ni na razpolago prebivalstvu in bi ga morala občinska uprava spomeniško urediti. Prav te dni se je tudi rajonski svet za vzhodni Kras sestal z odbornikom Jagodice (PSI), ki je vzel na znanje zahtevo, čeprav se je izgovarjal, da lahko občinska uprava odloča

samo o tistem delu streljšča, ki je njena last. Očitno tudi Jagodic ni bral časopisov ki so prinesli izjavo poveljnika tržaške garnizije, da se vojska odpoveduje svojemu delu in ne nasprotuje ureditvi Pikelca v spomeniški park odpornišva. Jagodic je očitno pozabil povedati da gre predvsem za politično voljo, ki je pri tržaških občinskih upravah ni.

Zbranim na gmajni na Pikelcu sta spregovorila v italijanščini socialistični odbornik na tržaški občini prof. Arduino Agnelli in Stojan Spetič. Njegov govor objavljamo v celoti.

* * *

V zgodovini narodov 40 let ni dolgo obdobje. Vsekakor ne tako dolgo, da bi lahko pozabili na dogodke, ki so jih sodoživljali naši starši in se jih s spoštovanjem spominjajo tudi nove generacije. So namreč dogodki, ki so se globoko vtisnili v naše sedanje razmere, ker se pri njih navdihujemo, iščemo v njih odgovora na marsikatero vprašanje, čutimo v njih temelje, na katerih gradimo svojo bodočnost.

To ni govorniška retorika, ki bi tu bila povsem neumestna, saj stojimo na kraju smrti, nečloveškega trpljenja in groze.

Pred 40 leti je na tej gmajni umiralo 71 ljudi. Pesnik je zapisal, da lahko umiramo množično, toda vsak umre sam, sam se seboj in v poslednjem trenutku zasluti bistvo svojega obstoja.

71 talcev. 71 človeških bitij, starcev, nedoraslih mladih ljudi, žensk, moških je nemški okupator 3. aprila 1984 zbral v koronejskih celicah. Niso jim poveda-

li, kaj bo z njimi. V kosti in srca je legla temna slutnja, ki je ni moglo prepoditi niti upanje, ki se do zadnjega oklepa življenja.

Porivali so jih na kamione, kjer so gledali drug drugega, se pozdravljali in spraševali, morda samo s pogledom: kaj bo z nami? kam nas peljejo? zakaj prav nas?

Bili so delavci in kmetje, predvsem iz hrvatske Istre, pa tudi s Trsta in Krasa. Preprosti ljudje, ki so se znašli za rešetklami, ker so sodelovali v najnaravnejšem boju za obstanek in za osvoboditev izpod tujega škornja. Po-brali so jih na polju, v vaseh, v cerkvah, na cesti. Kajti vsak, ki se ni udinjal, je bil nacistom sovražnik.

Kamioni so jih z oboroženo stražo prepeljali na Opčine. Najbrž jim ni nihče povedal, da se Nemci maščujejo zaradi atentata na opensko kinodvorano in da so v svoji kruti računici za vsakega padlega vojaka izbrali deset nedolžnih žrtev.

Nacistična logika je bila neizprosna. Zanje je ves narod nosil odgovornost za osvobodilni boj, zato je med narodom izbirala talce, simbolične žrtve slepega maščevanja. Tako je bilo po vsej Evropi. Odveč je razprava o tem, ali so bili atentati in sabotaže potrebni. Druge poti ni bilo, razen oboroženega boja.

Druga pot je bila samo pot suženjstva, večne podrejenosti, pasivno sprejemanje množičnega uničenja, ker nas je hotel nacizem zbrisati s te zemlje ali pa narediti iz nas pokorne sužnje.

Nismo bili narod hlapcev, pa smo se uprli! V zavesti, da bo kri lila v potokih. Ker je svoboda najdragocenejši cilj, za katerega se bori človeštvo v vsej svoji večtisočletni zgodovini.

Talce so odpeljali sem, na to gmajno. Kdor tega ni razumel takoj, je sedaj vedel. Streljali bodo. Ubijali. Ugašali življenja.

V vrstah so jih zverisnko pobijali, svinčenke so se v oglušujočem hrupu zarezale v kosti in mišice, sekale telesa, povzročale neznosne bolečine.

Vsak je umiral sam se seboj. Vsak izmed njih je v slednjem trenutku vedel, zakaj umira.

Talci niso žrtve, ki jih povzročijo bombni napadi ali naravne katastrofe. So žrtve nečloveškega zla, ki so zavestno zle krvnikom v obraz.

Zato jih ne smemo pozabiti, ker je iz njihovih kosti in kit, mišic in živcev stakna naša bodočnost. Če bi ne bilo tako, brez njih in milijonov drugih padlih, bi danes živeli kot sužnji. Zato smo jim dolžni hvaležnost in spoštovanje, kakor zaslužijo hvaležnost in spoštovanje naši rajni predniki, brez katerih bi danes ne živeli.

Usoda 71 talcev, ki so bili ubiti na Opčinah, se tragično vpleta v širši okvir naše skupne mučeniške poti v svobodo.

Njihova trupla so skrivaj odpeljali v Rižarno in jih upepelili v krematorijski peči. Tako so jo preizkusili, nato pa je delovala, do konca vojne. Skozi dimnik Rižarne se je vsak dan valil črn gost dim, zadnji ostanek človeških življenj tisočev demokratov, partizanov, italijanskih, slovenskih, hrvaških in židovskih antifašistov.

Ko se s spoštovanjem spominjamo naših žrtev, teh 71 talcev in vseh, ki so padli tu v bližini in drugod po našem primorskem Krasu, vemo, da se ne udeležujemo nekega praznega obreda. Vsakokrat, ko se tu srečujemo, zbiramo v sebi nove energije, da bi nadaljevali nedokončani boj naših padlih. Že druga, tretja generacija nadaljujeta začeti boj, ker še nismo izbojevali tega, kar moramo. Če bi odnehali, bi zatajili tudi nekdanje žrtve. Tedaj bi res morali priznati, da je bila njihova mučeniška smrt zaman.

To je boj za mir, za svobodo, za demokracijo, za družbeno pravičnost.

Vem. To so besede, ki se stalno pojavljajo v govorih, na ustih najrazličnejših ljudi. Toda tu, na tem mestu, imajo te morda retorične besede, zelo jasen in nedvoumen pomen.

Mir. Pomeni svet brez vojne. Naši predniki in rojaki so se borili v vojni zato, da bi ne bilo novih spopadov, za mir. Za pravične odnose med narodi tu, v naših krajih, v Evropi in na svetu. Partizanski odpor je bil evropska reakcija na zasužnjevalne in imperialistične cilje fašizma in nacizma. Zato je, kljub vsem razlikam, zasluga partizanskega boja vseh narodov, če so bile vsaj na naši celine urejena mejna vprašanja in postavljeni temelji za nove oblike sožitja in sodelovanja.

Danes je mir spet v nevarnosti, kot še nikoli prej. Topovi grmijo v Bejrutu, pod okupacijo ječi palestinski narod že cela desetletja, na desetine drugih narodov se v svetu bori za svobodo, neodvisnost in pravico, da sami odločajo o lastni usodi, brez vmešavanja velikih in močnih, brez vmešavanja vojaških blokov.

Oboroževalna tekma je dosegla tako visoko raven, da nam v vsakem trenutku grozi konec sveta v plamenih jedrske vojne. Kot nema grožnja štrlijo na vzhodu in zahodu jedrske rakete, sredstvo kolektivnega samomora vsega človeštva.

Lakota, nerazvitost, strahotna finančna in gospodarska kriza tretjega sveta, krivični mednarodni odnosi nas opozarjajo, da ni miru brez mednarodne družbene pravičnosti. Jedrske bombe ogrožajo bodočnost človeštva, lakota in nerazvitost pa ga uničujejo že danes. Ker ne uničujejo samo milijonov človeških življenj (vsako leto umre zaradi lakote v svetu toliko ljudi, kolikor jih je terjala druga svetovna vojna!), pač pa uničujejo temeljne vrednote civilizacije.

Mir, torej. Mir, ki pri nas pomeni prijateljstvo med sosednjimi narodi, sodelovanje ob odprti meji. Še so na delu sovražniki dobrih sosedskih odnosov, ki želijo ohraniti v naših krajih napetost in nestrpnost. Še so ljudje ki ne marajo sožitja in nočejo priznati meja, kakor so jih potrdili osimski sporazumi.

Minilo je leto, odkar so v naše vasi na Krasu vdirale pod policijsko zaščito pretepaške tolpe fašistov. Nismo pozabili sramote za vso italijansko demokracijo. Tedaj smo edini, mi, italijanski in slovenski demokrati, mladi in stari, očuvali naše vasi in naše spomenika, s tem pa smo očuvali tudi čast italijanske republike. Sedaj pa se sprašujemo. Koliko pretepačev je za rešetkami? Je bil kdo kaznovan za napad v Lonjerju? Za izzivanje na Proseku in Bazovici? Ne. Tržaško sodstvo, ki je potrebovalo tri desetletja, da je priznalo obstoj Rižarne in obsodilo le dva odsotna krivca, noče vedeti za črni terorizem v naših krajih. Mar zato, ker bi se kdo v senci rad posluževal tudi črnih zločincev, da bi brzdal demokratični prepoved naših krajev in enakopravnost Slovencev?

Bliža se nova volilna kampanja, za evropski parlament. Že s tega mesta opozarjamo oblasti: ne bomo trpeli novih izzivanj! Storit morate vse, da se tudi v naših vaseh učuvata mir in demokratični red.

Svoboda, demokracija. Ko se spominjamo padlih borcev in talcev, obnavljamo z njimi nemo prisego, da ne bomo odnehali, dokler ne bo iz Italije, z Evrope in sveta zbrisan madež fašizma, ki je in ostane v vseh preoblekah smrtni sovražnik človeškega dostojanstva in demokracije.

Svoboda in demokracija pomenita tudi, da v imenu tisočev naših padlih čedalje glasneje terjamo od države, da nam prizna mednarodno dogovorjene in ustavno potrjene narodnostne pravice.

Kolikokrat smo na tem mestu in drugod govorili o zaščiti slovenske manjšine v Italiji? Stokrat, tisočkrat? Že 35 let in več govorimo o tem. In se ne bomo naveličali. Če bi se naveličali, če bi postali na to vprašanje ravnodušni, tedaj bi izgubili tudi pravico, da se zbiramo tu, na tem mestu. Slovenci v Italiji smo bili dolga, dolga desetletja potrpežljivi. Čakali smo, kdaj bo demokratična Italija spoštovala mednarodne dolge in ustavne obveznosti do naše manjšine. Sedaj nas potrpežljivost mineva, postajamo nestrpni. Ne

čakamo samo, zahtevamo. Na glas in čedalje glasneje. Čimbolj enotno, množično, organizirano. Kajti vemo, da si bomo vsak člen zakonske zaščite morali priboriti z bojem, pa čeprav z demokratičnimi metodami.

Vlada je pred pol leta spet obljubila, da bo predložila svoj osnutek za zaščito manjšine. Doslej ni o njem ne duha ne sluha. Množijo pa se pritiski in manevri, da bi nas prisilili k popuščanju, k razprodaji naših pravic in naših ljudi. Na delu so sile, ki bi nas rade prisilile, da se odpovemo zaščiti najšibkejšega dela naše skupnosti, kanalskih in beneških Slovencev. Ker vedo, da bi s tem podpisali dokončno kapitulacijo. S kolikšno moralno pravico bi lahko zahtevali pravice za tržaške in goriške Slovence, če bi se odpovedali beneškim?

Drugi pa bi nas radi preštevali za vsako ceno. Mar zato, da bi dokazali, da nas je malo? Mar zato, da bi nam lažje odrekli pravice povsod, kjer jih terjamo?

Mar zato, da bi iz nas naredili nove talce?

Država dobro ve, kje smo in kako delujemo. Saj smo živi ljudje, se ne skrivamo, glasno postavljamo naše zahteve.

Zato tudi s tega mesta pozivamo vse Slovence, vse tržaške demokrate k strnjivosti, k enotnosti, k še večji mobilizaciji. Problem naše narodnostne enakopravnosti ni in ne sme biti domena političnih vrhov, pač pa trajna delovna obveza vsakega našega človeka, od šolskih klopi do polja in delavnice. S tako mobilizacijo bomo morda tudi očuvali enotnost vseh političnih komponent naše manjšine, ki je spet v nevarnosti zaradi večje ali manjše odpornosti na pritiske nasprotnika. Naša enotnost naj da tudi vsem političnim predstavnikom zadosti moči, da bodo tem pritiskom kljubovali.

Potrebno je, da smo enotni kot Slovenci in demokrati tudi zato, da spremenimo določene razmere v tem našem tržaškem mestu. Ne samo zato, ker se dijaki v šolah ne uče o odpornosti in demokraciji in zato protestirajo proti dvojezičnosti. Pač pa tudi zato, da se na

vseh ravneh, začeniši z občino in pokrajino, uveljavi omikan odnos do ljudi in zgodovine. Stojimo na mestu, kjer je padlo 71 talcev, tu, čez zid, je strelišče, kjer so omahnili Pino Tomažič, Vadnjal, Kos, Bobek in Ivančič, pri tramvaju so obesili Rozalijo Gulič, v Škednju in pri

sveti Ani še vedno čakajo na občinsko dovoljenje za postavitev spomenika. Na Proseku čakajo, da občina dovoli pomenovanje slovenske šole po Ivanu Regentu. Strelišče na Opčinah mora biti preurejeno v spominski park, nehati se mora streljanje na kraju, kjer so padle žrtve.

Tej sramoti mora nekdo narediti konec.

Samo kdor dokaže, da ne ločuje žrtev po narodni pripadnosti, ima moralno pravico, da se sklicuje na človeško pieteto, ko gre za druge, civilne žrtve vojne-ga nasilja. Samo kdor se nam približa s čistim srcem in poštenimi nameni, si lahko pričakuje, da bo v nas našel sogovornika.

Kdor pa tega noče, kdor izkorišča padle za sejanje narodnostne in politične nestrpnosti, kdor bi rad izkoriščal žrtve za rušenje dobrih sosedskih odnosov in sodelovanja na meji, kdor prezira te naše padle in druge borce osvobodilnega boja, ta naj tudi ve, da je z njim vsak pogovor odveč in nezaželen.

Od tržaške občine in drugih oblasti terjamo, tudi s tega mesta: z dejanji dokažite, da spoštujete mrtve in žive. Z dejanji morate pokazati, da po 40 letih izkazuje čast in spoštovanje ljudem, ki so se borili tudi za vašo svobodo, za vaše dostojanstvo.

Spomin nekdanjih žrtev in današnjih krivic naj nam bo spodbuda, da bomo nadaljevali svoj boj, kajti demokracija, svoboda, mir, niso prazne besede. So usoda, ki jo ustvarjamo z lastnimi rokami.

Mir in razorožitev: cilj, ki ga moramo doseči

V teku samoupravnega referenduma za mir smo v tržaški pokrajini zbrali 20.000 glasovnic. Vsedržavni odbor za mir in proti nameščanju jedrskih raket v Comisu, je, kot znano, sprožil predlog za to obliko referenduma že marca 1983, nato pa ga je še bolj odločno podprl proti koncu lanskega leta. V dveh mesecih se je tako 20.000 oseb izreklo proti raketam na državnem ozemlju, kar predstavlja brez dvoma pomemben rezultat.

V teh dveh mesecih so se v ta namen mobilizirale različne kulturne, ideološke in verske sile; vzpostavile so se nove vezi sodelovanja in komunikacije, pa tudi oblike soočanja, ki so bile v našem mestu preveč časa prekinjene. Odbori za mir so nastali v vseh občinah pokrajine, v raznih mestnih četrtih, na delovnih mestih, na univerzi, po slovenskih in italijanskih šolah, kjer se je jasno odražala želja po miru in sožitju. Vprašanja na glasovnicah so najbrž vsem znana: se strinjaš z namestitvijo jedrskih raket v Comisu in na državnem ozemlju?

Smatraš, da mora o tem vprašanju odločati prebivalstvo s pomočjo referenduma, ki ga skliče parlament?

Si za odstranitev jedrskih raket tako na Vzhodu kot na Zahodu?

Na ta vprašanja je prebivalstvo odgovarjalo na voliščih, ki so nastala na nairazličnejših mestih: na županstvih, na sedežih rajonskih svetov, v ljudskih domovih, v nekaterih primerih so

Nico Costa

pooblaščenim tovarišim dostavili glasovnice tudi na domove. Izkazalo se je, da je v našem mestu še možna neprekinjena, kapilarna in masovna akcija sodelovanja.

Manifestacija 17. marca, živahnost povorke, pisana prisotnost mladih, posegi slovenskih in italijanskih študentov, govor evropske parlamentarke Baduel Glorioso in duhovnika Scafe, vse to so dejstva, ki so opredelila strnjeno in enotnost mobilizacije. Njena nova oblika mora biti zato v premislek vsem prebivalcem in demokratom, predvsem pa nam, komunistom. V teh dneh, ki nas še ločijo od 25. aprila, ko se bo iztekla kampanja za samoupravni referendum, potejajo številne pobude, načrtujemo pa še nekaj novih. Vendar se pri tem datumu ne smemo ustaviti; nadaljevati je treba in še naprej razvijati mobilizacijo proti raketam, proti oboroževanju, za mednarodno sodelovanje. To je tembolj važno sedaj, ko je vlada izkazala svojo nesposobnost v izvajanju avtonomne vloge in zavreti tekmo oboroževanja, ki jo je parlament v teh dneh odobril. Ti problemi zavzemajo v našem mestu edinstveno važnost, že zaradi njegove zgodovine in njegovega vsakdanjega življenja.

Neprekinjena mobilizacija pomeni da-

nes, da ne nameravamo zapustiti naše bitke proti raketam v Comisu in proti vsem vrstam raket, ampak pomeni zavzemanje, da se naš boj ne spremeni v zaprt oklepaj v zgodovini našega mesta in naše države. Problemom oboroževanja in vojaških služnosti moramo pozorno in stalno slediti, kot moramo slediti razvoju odnosov med severom in jugom, med vzhodom in zahodom. Zavzemanje vseh demokratičnih državljanov za nove oblike soočanja s problemom o miru in razorožitve bo omogočilo tudi osvajanje novih zavezništov, spremembe v odnosih med posameznimi silami v državi in med samimi političnimi silami.

Obstajajo torej možnosti, da se ta cilj doseže. Zgodovina mirovnih gibanj je v naši državi sicer kratka, lahko pa nam je dokaz in poduk.

Pred nami sta sedaj še dve važni prelomnici: zbiranje podpisov za odobritev uradnega vladnega referenduma o nameščanju raket, o katerem bodo vsa mirovna gibanja še razpravljala in ki je predstavljal osrednjo tematiko na vsedržavnem zborovanju mirovnih gibanj, ki je bilo marca letos v Aricci ter volilna kampanja za obnovev evropskega parlamenta. Slednja bo za italijansko vsedržavno politiko prava preizkušnja ne samo glede vprašanja boja za mir ampak za celotno stanje, ki je nastalo v državi. Delati moramo, predvsem pa se moramo dela lotiti pripravljeni.

Družinske doklade: prevladala je zmeda

Giuliano Nadrah

Vsi odvisni delavci, ki imajo družinske doklade morajo v teh dneh izpolnjevati komplicirane obrazce na katere je treba navesti dohodeke vseh družinskih članov. Dohodki polnoletnih neporočenih otrok, ki živijo v družini, morajo biti povzeti v družinski dohodek, tudi če praktično le-ti ne ostajajo v družini. Ta obveznost je bila podana po zakonu št. 730 od 27. decembra 1983, ki predvideva da po 28 milijonih letnega družinskega dohodka se mora plačilo družinskih doklad postopoma zamrzniti.

Pred tem zakonom je zakon št. 79 od 25.3.1983 predvidel povišek družinskih doklad odvisnim delavcem in upokojencem ki ne presegajo 23 milijonov letnega družinskega dohodka.

Od lanskega leta, torej, so se družinske doklade prenovile in jih sedaj ločimo v tri kategorije:

a) družinske doklade s poviškom - z letnimi dohodki od 0 do 23 milijonov

b) normalne družinske doklade - z letnimi dohodki od 23 do 28 milijonov

c) odtegljaj družinskih doklad - z letnimi dohodki od 28 do 34 milijonov

Za povišek družinskih doklad mora koristnik predložiti svojemu delodajalcu dokumentacijo 1. julija vsakega leta, medtem ko morajo biti predloženi dokumenti za odtegljaj najkasneje do 30. aprila letošnjega leta. Povedati je treba

tudi, da odvisni uslužbenci, ki ne koristijo poviška morajo obvezno dokumentirati svoje dohodke do prej navedenega datuma. V nasprotnem slučaju se plačevanje družinskih doklad avtomatično zamrzne, pridrži se, kar je bilo izplačanega od 1. januarja 1984 in družinski člani odpadejo od koriščenja bolniške bagajne.

KAJ MORAJO NAREDITI USLUŽBENCI

Do 30. aprila 1984 morajo izročiti lastnim delodajalcem izpolnjene obrazce z dohodki leta 1982. Poleg lastnega dohodka je treba dodati dohodeke soproga, mladoletnih in polnoletnih otrok živečih v sklopu družine. Zgoraj navedeni dohodki so veljavni do 30. junija 1983, ko bo treba dokumente obnoviti z

dobitki leta 1983. Družinski dohodek ostane nespremenjen tudi če so medtem nastale spremembe v družinski sestavi, kot so: poroka otrok, ločitev zakoncev, itd.

V slučaju spremembe števila družinskih članov za katere se dobiva družinske doklade (rojstvo otroka, smrt starša, itd.) je treba analizirati situacijo in jo prilagoditi novi družinski sestavi. Vse izjave dohodkov morajo imeti preverjen podpis izjavnika. Preveritev je možno izvršiti pri vsakem, tudi decentriranem, občinskem uradu. Izjavi je treba priključiti zgodovinski družinski list, oziroma družinski list ki navaja sestavo družine 1. januarja 1984. Za boljše dojetje navajamo sledečo razpredelnico:

Letni Družinski dohodek	Število oseb v breme									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Millijoni	Število izlačljivih družinskih doklad									
DO 28	Vse družinske doklade									
28 - 30	0	1	3	4	5	6	7	8	9	10
30 - 32	0	0	2	4	5	6	7	8	9	10
32 - 34	0	0	1	3	4	5	6	7	8	9
NAD 34	0	0	0	0	1	2	3	4	5	6

Pripomba: Zgubijo se vedno družinske doklade večjega izplačilnega iznosa.

Preštevovanje

(Nadaljevanje z 2. strani)

dajne. Drugače bi bilo, če bi občinska uprava zapisala v svoj program, kaj bo konkretnega storila za Slovence, ne glede na zakonsko zaščito, pač pa v okviru svojih sedanjih pristojnosti. V mislih imamo, na primer, formulacije prejšnjih uprav o postavljanju dvojezičnih tabel in o prevajalski službi, proti kateri se zadnje čase divje zaganjajo fašisti.

Žal nam je, da so socialisti in Slovenska skupnost tako šibko reagirali na izzivanje nacionalističnih sil v Listi in KD. SSK je najprej počakala skoraj teden dni, svoje stališče pa objavila šele v trenutku, ko je bila formulacija o preštevovanju objavljena v tisku. Isto so storili socialisti, ki so nato predlagali kompromis, ki je prav tako nesprejemljiv kot prva formula. Nova formulacija, s katero naj bi se baje zadovoljili PSI in SSK, je namreč prav tako dvoumna in nesprejemljiva kot prva, saj ne spreminja bistva. V novi formulaciji sporazuma je namreč govor o «usklajevanju pravic med različnimi komponentami tržaškega prebivalstva» in «skladno s prisotnostjo».

Usklajevanja pravic? Kaj to pomeni. Očitno mislijo KD, Lista in drugi na pravico italijanske večine, da se zoperstavi pravicam manjšine. Pravic Slovencev ne kaže usklajevati z nikomer, razen z ustavo italijanske republike in mednarodnimi sporazumi. To naj bo jasno vsem, tudi socialistom in Slovenski skupnosti, ki pristajajo na pogajanja o takih delikatnih argumentih, namesto da bi jih enostavno zavrnil z načelnimi argumenti.

S kom naj bi «usklajevali» pravice? Tu je mišljena teorija o «toleranci», se pravi, da imamo Slovenci pravico do tolikšnih jamstev, kolikor jih trpijo italijanski nacionalisti na določenem področju? Ali naj velja teza drugih nacionalistov, češ da bi se morali o obsegu naših pravic dogovarjati z istrskimi begunci, kar povezuje njihove ekonomske zahteve do Jugoslavije in rimske vlade z našimi ustavnimi pravicami? Ali pa mislijo na usklajevanje s pravicami drugih skupnosti, kot so tržaški Grki, Turki in Nemci? Teorija «usklajevanja» je namreč kakor harmonika, lahko jo ožji ali širši po mili volji...

Nato pa še «prisotnost». Kaj pomeni? Je tu mišljena naša zgodovinska prisotnost? Tedaj bi bila vsaka razprava odveč, saj ni dvoma, da smo «prisotni» v tržaškem mestu, okolici in v vaseh, v

vseh šestih občinah pokrajine, kakor tudi v 8 občinah Goriške in 21 občinah Benečije. Očitno pa tu ni mišljena ta «prisotnost», pač pa «ugotavljanje prisotnosti», nekako od četrti do četrti. Morda celo z ugotavljanjem 25 odstotkov «prisotnosti», da bi nam znikali pravico do dvojezičnih napisov povsod, razen na Krasu?

Zato poudarjamo: ne preštevovanja, niti ugotavljanja nam ni treba. Saj so nas po vojni prešteli že dvakrat, vsaj v Trstu, pa iz tega ni bilo nič. Nasprotno, tedaj je številke se stalno pojavljajo (z zelo elastičnim navajanjem od 18 do 29 tisoč) v spisih tistih, ki bi nam radi znikali vsakršno pravico.

Nikoli nismo tajili, da smo «manjšina», torej da nas je manj kot Italijanov. Kakor ni treba ugotavljati, kje smo, saj smo prisotni s šolami, kulturnimi organizacijami, v športu, v politiki, v gospodarski dejavnosti. Nas je mar še treba «ugotavljati». Dajmo no, to je samo «mala fides», slaba vera. Opustite torej, tovariši socialisti in predstavniki SSK, mencanje okoli preštevovanja in ugotavljanja. Mislimo raje na to, kako s široko ljudsko mobilizacijo in javnimi enotnimi nastopi opozoriti javnost in pritisniti na vlado glede naše zakonske zaščite. Da ne bodo na potezi vedno in predvsem nacionalisti.

Komunist

ODLOČUJOČE OBDOBJE ZA SLOVENCE V ITALIJI

Posplošno: pristojni italijanski krogi naj bi vsaj zdaj – šestinideset let po uveljavitvi republikanske ureditve (še zlasti tretji in šesti ustavni člen) v sporazumu s prizadetim subjektom – celotno slovensko manjšino v tržaški, goriški in videmski pokrajini sosednje dežele s posebnim statutom Furlanije-Juljske krajine sprejeli trdna in razvejena jamstva, ki predvsem manjšini kot celoti neprizivno in pravno sankcionirano zagotavljajo resnično enakovredne možnosti obstoja in plodnega razvoja v primerjavi s drugim (italijanskim, furlanskim, nemškim) prebivalstvom. Osimski sporazumi (podpisani 10. novembra 1975) v preambuli in osmem členu namreč niso pomenili le potrditve doseženega – londonske Spomenice o soglasju z dne 5. oktobra 1954, oziroma njene II. priloge Posebnega statuta, marveč neposredno pobudo za izvirno oblikovanje kakovostno višje, sodobnejše in bolj vsestranske narodnostne zaščite obeh manjšinskih skupnosti – slovenske v Italiji in italijanske v Jugoslaviji – v skladu z ustavno ureditvijo in notranjo zakonodajo obeh prizadetih držav. Za našo državo to ni pomenilo samo doslednega spoštovanja ustavnih in drugih norm, ki zadevajo italijansko narodnost pri nas, marveč tudi njihovo vsebinsko izpolnjevanje v razvijajoči se samoupravni družbi. »Zveza komunistov se bo,« je med drugim poudaril France Popit v svojem referatu na 9. kongresu ZKS (15. aprila 1982), »izhajajoč iz načela enotnega slovenskega kulturnega prostora, tudi v prihodnje zavzemala za vsestransko sodelovanje med matičnim narodom in Slovenci v zamejstvu, za njihovo resnično politično, gospodarsko in kulturno enakopravnost z večino na območjih, kjer živijo. Urejanje položaja manjšin je bistvena spodbuda za razvoj in kriterij dobrih odnosov s sosednjimi državami.« Med razpravo so to načelno izhodišče še natančneje opredelili: Mitja Ribičič je k uvodni besedi Jožeta Smoleta (komisija za mednarodne odnose) tudi dodal, »da razredno ne pomeni negacije nacionalnega, da razredno pomeni hkrati tudi nacionalno« in se v nadaljevanju skliceval na opredelitve Edvarda Kardelja (seja politbiroja marca leta 1959) temeljev naše manjšinske politike, ko je med drugim poudarjal, »da manjšine niso zlo, da so del naroda, ki mu gredo specifične funkcije, da so dejavniki zblíževanja in povezovanja narodov, da samoupravljanje spreminja manjšine, v sovladajoče narode...«, pri čemer je M. Ribičič opozoril še posebej na Kardeljevo izhodišče, »da ne moremo različno gledati na probleme naših notranjih manjšin in na probleme naših zunanjih manjšin. Gre za enotno problematiko, ki jo moramo tudi enotno obravnavati«.

Odlomki iz geneze predlogov za celostnejšo zaščito Slovencev v Italiji

Kot začetno ilustracijo naj navedem (skraj-

šano) nekatere osrednje dosežke mednarodne konference o manjšinah v Trstu (julija 1974). Po razlagi takratnih italijanskih sobesednikov naj bi šlo predvsem za naslednje: manjšina ni breme, temveč bogastvo za skupnost, v kateri živi; države ne morejo zanikati obstoja manjšine v svojem okviru; kolikor so manjšine ustrezno zaščitene in če ravnajo v duhu lojalnosti, lahko prispevajo k mednarodnemu sodelovanju in naposled – centralistično urejene države niso znale demokratično odgovoriti na ta vprašanja: le učinkoviti federalizem ali regionalizem lahko obnovi vlogo Evrope na tem področju. Ugledni milanski dnevnik »Il Corriere della Sera« je ob tem splošno komentiral, da zdaj nasproti »Evropi domovin«, velikih ali majhnih, poudarjajo »Evropo dežel«, to pa pomeni bolj kapilarno podčrtano demokracijo. In prav to naj bi bilo izročilo tržaške manjšinske konference evropskim državam, da bi se energičneje lotile reševanja odprtih vprašanj narodnih, etničnih in drugih manjšin. Toda po skoraj desetih letih italijanska podoba, vsaj kar zadeva še posebej slovensko manjšino, ni bodrilna: v sosednji državi imamo glede ravnanja celo s »priznanimi« manjšinami dve skupini (kategoriji). To so: sorazmerno učinkovito zaščitena nemška (avstrijska) narodna manjšina na Južnem Tirolskem in nekoliko »manj zavarovana« francoska narodnostna skupnost v Dolini Aoste (znani francoski strokovnjak Guy Heraud sodi, da se sistem v Dolini Aoste zazdi silno skrčen, če ga primerjamo s statutom Južne Tirolske), in druga kategorija – sicer »priznana« slovenska narodna manjšina na tržaškem in goriškem območju. Tudi takratni posegi nekaterih italijanskih političnih (pa tudi strokovnih) predstavnikov so ponazorili, da še ta kriterij ne velja za avtohtono slovensko prebivalstvo Nadiških dolin, Režije in Kanalske doline s podobnimi argumenti kot smo jih minule dni slišali s strani Giulija Andreottija, Pierluigija Romite in drugih. V zvezi s tem naj le ponovno poudarim, da določbe postfašistične italijanske republike (1948) in njena že omenjena tretji in šesti člen veljajo za vse italijanske državljane (ne glede na jezik) enako, da torej ne more biti nikakršnih razlik! Iz tega je pač nujno izluščiti, da bi morala biti tudi uveljavitev teh norm v vsakdanjem življenju, se pravi po notranjih vsebinskih razsežnostih za vse italijanske državljane enakovredna, enakopravna, pa naj gre za prebivalstvo »ladinskega, francoskega, nemškega ali slovenskega jezika«.

Komunistična partija Italije je bila prva italijanska vsedržavna stranka, ki je že 29. aprila 1970 predložila zakonski osnutek za pravno zaščito slovenske narodne manjšine v Furlaniji-Juljski krajini (predlagatelji senatorji Sema, Gianquinto, Pirastu, Sotgiu, Mammucari, Brambilla, Vignolo in Fortunati). Ta normativna pobuda je po svojem vsebinskem razponu pomenila prvi poizkus zagotoviti vsaj minimum narodnostne zaščite (vsebovala je 17 členov). Bila je začetni korak v procesu, ko so nato tudi

druge stranke prišle na dan s svojimi zamislimi. Osem let kasneje je KPI (10. junija 1978), upoštevajoč nekatere pripombe slovenskih organizacij, med drugim Slovenske kulturno gospodarske zveze, izdelala nov predlog, ki je mnogo podrobnejše, preciznejše in širše opredeljeval narodnostne pravice slovenske manjšine v Italiji. Ob tem velja upoštevati nekatere politične in druge prvine (tudi danes so skoraj nespremenjene): s »podpisno« uveljavitvijo tako imenovane Liste za trst (nosilec Manlio Cecovini) se je razvnela nacionalistična gonja, katere tarča so bili tudi Slovenci. Zanikali so potrebo po posebni zaščiti Slovencev, kar so med drugim spremljali predlogi (tudi danes so isti!) o nujnosti številčnega ugotavljanja slovenske »prisotnosti« na narodnostno mešanem obmejnem ozemlju, dalje razvijanje »tez«, ki naj bi potrdile pravilnost ocen o vsaj »dveh kategorijah« slovenskega prebivalstva na osnovi naseljenega območja (tržaško-goriška na eni in videmska pokrajina na drugi strani). Množili so se propagandistični izpadi proti »dvojezičnosti«, avtonomiji šolstva s slovenskim učnim jezikom, soodločanju avtohtonega slovenskega prebivalstva pri prostorskem in gospodarskem načrtovanju sploh, če se omejim le na nekatere pojavne oblike te nacionalistično-»patriotične« zagnanosti.

Sledil je zakonski predlog italijanske socialistične stranke (PSI), ki ga je 24. julija 1971 v Trstu pojasnil poslanec Loris Fortuna (21 členov) predstavnikom političnega življenja in tiska. Originalna je bila pobuda krovne organizacije Slovencev v Italiji–Slovenske kulturno-gospodarske zveze 15. septembra 1971, znana kot »paket SKGZ«, dalje zakonski predlog Slovenske skupnosti – SDZ (44 členov), ki ga je slednja utemeljila s 26. postavko deželnega statuta Furlanije-Juljske krajine. Vse to naj bi že zlasti po skupnem slovenskem nastopu pri predsedniku takratne italijanske vlade 2. decembra 1971 prerastlo v novo kvaliteto z izdelavo soglasnega narodnostnega programa, pri čemer niso izključevali usklajenega skupnega zakonskega osnutka za celotno (globalno) narodnostno varstvo vsega slovenskega življa v Italiji ob seveda enakovrednih zaščitnih normah za Slovence v videmski pokrajini (Beneška Slovenija).

Skupna spomenica predsedniku italijanske republike

Ko je takratni italijanski predsednik Giovanni Leone prišel v Trst na slovesno posvetitev protifašističnega spomenika »Rižarne«, so mu predstavniki slovenskih političnih in družbenih organizacij 24. aprila 1975 izročili listino s katero so med drugim terjali sprejem vseh tistih pozitivnih norm, ki naj bi vsestransko uredile položaj slovenske narodnostne skupnosti in med drugim zagotovile pravico do predšolske vzgoje in šolanja v materinem jeziku v **vseh treh pokrajinah** (podčrtal J. J.) in v šolah vseh stopenj in zvrsti do univerze. Ustanovili naj bi posebne stolice za slovenščino na tržaški univerzi, zagotovili navzočnost funkcionarjev slovenske narodnosti v šolskih, upravnih in drugih organih vseh stopenj, dalje zagotovili pravico do ustne in pismene uporabe slovenskega jezika v izvoljenih organih, javnih organih in sodiščih, ščitili etnične, zgodovinske in ambientalne značilnosti krajev, kjer prebivajo

«Openski bienale umetnikov amaterjev».

SKD Tabor se pripravlja na 8. razstavo umetnikov amaterjev, ki bo letošnjega avgusta ob TABORU 84.

Razstava ima namen približati občinstvu številne nadarjene likovnike, ki se amatersko ukvarjajo s slikarstvom in kiparstvom.

Strokovna komisija bo prejela dela ocenila in jih določila za razstavo.

Zainteresirani se morajo prijaviti odboru SKD Tabor ali po telefonu 213-945 do 20. julija.

Slovenci, omogočili javne napise v slovenskem jeziku in slovensko poimenovanje krajev, pravično zastopstvo Slovencev v javnih službah in na sodiščih ter v javnopravnih ustanovah, organizacijah in komisijah. Država naj bi zagotovila podporo slovenskim kulturnim, prosvetnim, športnim, rekreacijskim in drugim ustanovam, poenostavila naj bi postopek za pridobitev izvirnega slovenskega priimka in imena, omogočili takojšnje izvajanje zakona, ki predvideva ustanovitev slovenskega televizijskega programa, povrnitev škode slovenskemu gospodarstvu, ki ga je fašizem s silo prizadel in nadomestilo škode Slovincem, ki so bili preganjeni v času fašizma. Poudariti velja, da terja spomenica aktivno udeležbo kvalificiranih predstavnikov manjšine v vseh fazah priprav in takojšnjo razpravo o zakonskih osnutkih za zaščito, ki so bili do takrat predloženi rimskemu parlamentu.

Analogija se ponuja sama po sebi: enotna delegacija je 23. februarja letos poslala predsedniku italijanske vlade Bettinu Craxiju brzojavko, »da razloži svoje mnenje, pripombe in zahteve« pred izdelavo dokončne besedila vladnega zakonskega osnutka. Pozneje je vnovič ponovila to svojo pripravljenost za sodelovanje v pismih senatorju Francu Bonifaciu in poslancu Lorisu Fortunu. Enotna slovenska delegacija je pri tem opozorila, da je treba iz zadnjega Fortuninega zakonskega predloga za »enakost jezikovnih pravic« (21. februarja 1984) črtati vse tiste dele, ki predvidevajo »možnost razširitve na slovensko manjšino«. Za kakšno igro pravzaprav gre? Dne 18. januarja letos je namreč senatna komisija za ustavna vprašanja odločila začetek razprave o osnutkih zakonov o globalni zaščiti Slovencev v Italiji. Bistveni razlog za to vnovično odlašanje pa naj bi bil napovedani vladni zakonski osnutki.

Ozadje vladnih izmikanih

»Seveda, vlada bo predložila svoj zakonski osnutek za zaščito slovenske manjšine,« je 22. marca letos potrdil minister za »dežele« Pierluigi Romita, vendar se mora pred tem posvetovati s predsednikom vlade Craxijem in predvsem preveriti stanje v videmski pokrajini. Že pred tem pa je razlagal, da je bilo v poročilu Cassandrove komisije (ustanovljena je bila 24. decembra 1977 in je zaključila delo 31. marca 1979) najbolj sporno vprašanje o določilih za »prebivalstvo slovanskega porekla« v obmejnem pasu videmske pokrajine (Beneška Slovenija). To je zdaj najostrejši trn v »petah« mnogih

demokratskih, socialnodemokratskih in drugih sredinskih meščanskih politikov. Tudi v Ljubljani je 20. marca letos podtajnik v zunanjem ministrstvu Mario Fioret štel za umestno povedati, »da je v videmski pokrajini dober del prebivalstva, ki noče biti obravnavan kot manjšina«. To je rdeča nit, ki se vleče skozi minula tri leta. Demokratski prvak in dober poznavalec manjšinskih vprašanj sedanjí zunanji minister Giulio Andreotti je na primer v intervjuju (14. oktobra 1981 v Trstu) glede Beneške Slovenije med drugim pojasnjeval, da je tamkajšnja stvarnost »nekoliko drugačna, ker se tržaški Slovenci razlikujejo od tistih, ki živijo v Nadiških dolinah«. Korenine teh pojmovanj imajo več kot stoletno tradicijo (tako imenovani plebiscit je 21. oktobra 1866 prisodil ta slovenski predel takratni italijanski savojski monarhiji). Čisto pravilno bomo politično ravnali in zgodovinsko meritorno presodili, če zapišemo, da gre za trmasto zasidrane nacionalistično obarvane predsodke. Naj to šovinistično razpotje nekoliko ponazorim z razmišljanjem nekdanjega predsednika tržaške pokrajine Michela Zanettija (bil je predsednik Mednarodne konference o manjšinah, julija 1974 v Trstu), »da se bomo tudi sami čutili svobodnejši, če bo imela svoboda manjšinska komponenta, ki živi skupaj z nami že stoletja.« Naj k temu le pripišem repliko pokojnega Aleša Beblerja, ko je predstavnikom takratne angloameriške vojaške uprave (predlagali so namreč preselitev Slovencev v Jugoslavijo in Italijanov v Italijo – op. J. J.) dejal: »Naučimo raje Slovence in Italijane, da bodo živeli skupaj.« In prav v tem je tudi danes srčika narodnostne problematike ob naši novi povojni zahodni meji. Da ne bi bilo pomote in da se izognem vsaki možnosti pristranosti:

narodnostni položaj Slovencev je »italijanska večina« šele prav postopno in počasi komaj začela urejevati in je sedanje dejansko stanje še zelo daleč od tiste celostne narodnostne ureditve, ki jo zamaž že od leta 1947 soglasno in enotno terjajo kvalificirani (zadnje mesece še posebej aktivni) predstavniki Slovencev v Italiji.

Stališče matične države pa je sicer nedvoumno in precizno: predsednik CK ZKS Andrej Marinc je prav v Trstu vnovič 29. marca letos poudaril, da so povsem izmišljene podtikanja, da bi vladala v pogledu zaščite slovenske manjšine kaka nesoglasja, nasprotno. »Moram kategorično izjaviti, da je v pogledih na manjšino popolna enotnost med Ljubljano in Beogradom. Italija je z osimskim sporazumom sprejela obvezo, da bo za vedno uredila položaj slovenske manjšine... Mi razumemo, da bo enovito (podčrtal J. J.) rešila problem najmanj na stopnji zaščite, ki je bila formulirana v londonskem memorandumu,« kakor je med drugim dejal A. Marinc.

Če sklenem: Zdaj je na vrsti vlada socialista Bettina Craxija, ki je prav v zadnjem času pokazal precej politične modrosti in daljnovidnosti (denimo, sklenitev novega vatikanskega konkordata z uveljavitvijo »laične« Italije). Skrajni čas je, da se razvozi to, kakor so ga nekateri označevali, »generacijsko vprašanje« pošteno, brez nacionalističnih primesi, s pogledom, uprtim v prihodnost, in seveda ob sodelovanju in privolitvi neposredno prizadetega – naših slovenskih zamejskih bratov, ki napajajo to obmejno zemljo s svojim znojem (tudi s krvjo so jo v skupnem slovensko-italijanskem odporu proti fašistični ujmi) že stoletja.

Dr. JANKO JERI

KMEČKA IN OBRRTNA HRANILNICA IN POSOJILNICA V NABREŽINI z.z.n.j VABILO

Spoštovani čalni!

Vljudno ste vabljeni, da se udeležite rednega občnega zbora, ki bo v prvem sklicanju dne 14. aprila 1984 ob 8. uri in v drugem sklicanju v

NEDELJO, 15. APRILA 1984

ob 9.30 v dvorani **SKD IGO GRUDEN**, Nabrežina št. 89 s sledečim

DNEVNIM REDOM

1. Poročilo upravnega sveta;
2. Poročilo nadzornega odbora;
3. Razprava in odobritev obračuna na dan 31. decembra 1983, odobritev poročil in porazdelitev dobička poslovnega leta;
4. Ostavka upravnega sveta;
5. Določitev števila članov upravnega sveta;
6. Volitve upravnega sveta;
7. Določitev višine dodatnega prispevka za nove člane;
8. Določitev najvišjega zneska posojila, ki se sme podeliti posameznim zavezancem;
9. Odobritev nakupa 20 delnic ICCREA;
10. Slučajnosti.

Člani si lahko ogledajo obračun in poročila o obračunu na sedežu Kmečke in obrtne hranilnice in posojilnice.

Ker se predvideva, da se prvega sklicanja ne bo udeležilo zadostno število članov, Vas vabimo, da se **gotovo udeležite občnega zbora v drugem sklicanju, t.j. v nedeljo, 15. aprila 1984, ob 9.30.**

UPRAVNI SVET

PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so prispevali:

Martelanc Mario, Barkovlje, 4.000 lir
Pečar Radivoj, Lonjer, 4.000 lir
Ivan Slavec, Dolina, 4.000 lir
Kocijančič Rafael, Kroglice, 4.000 lir
Bandi Rudi, 4.000 lir

V počastitev spomina tovariša Marčela Kralja in Trebč, daruje Gizela Čuk 10.000 lir za Delo in 10.000 lir za sekcijo KPI »Z. Kralj«.

V spomin na tovariša Marčela Kralja darujeta Nada in Rudi Wilhelm 25.000 za sklad Dela.